

ალექსანდრე ბარამიძე

ათასხუთასი წლის ძეგლი

ეს ძეგლია „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ“ ანუ „შუშანიკიანი“, რომელიც დაწერილია ჩვენი წელთაღრიცხვის 476—484 წლებს შუა.

„შუშანიკიანი“ მოგვითხრობს ჩვენი შორეული წარსულის ნამდვილ ისტორიულ ამბავს: 467 წელს სპარსეთში გამგზავრებულა ქართლის დიდი სახელმწიფო მოხელე, პიტიახში ვარსქენი. ანგარების მიზნით მას უარუყვია მშობლიური ქრისტიანული რჯული და მიუღია მაზდეანობა (ცეცხლთაყვანისმცემლობა). ამასთან ვარსქენ პიტიახშს აღუთქვამს სპარსეთის შაჰისათვის, რომ მაზდეანობაზე მოაქცევდა ცოლს შუშანიკს და შვილებს. გახარებულ შაჰს შესაფერისად დაუჩილდოვებია პიტიახში, ცოლად მიუცია მისთვის საკუთარი ასული და დიდი პატივით გამოუსტუმრებია სამშობლოში. როგორც კი შუშანიკ დედოფალს გაუგია ქმრის განდგომა, დაუტოვებია სასახლე და შვილებითურთ დასადგურებულა ერთ პატარა სენაკში. ვარსქენი აღუშფოთებია დედოფლის საქციელს და ყოველმხრივ ცდილა მის დაბრუნებასა და შემორიგებას. ნებაყოფლობით რომ ვერ დაიყოლია დედოფალი, მაშინ ვარსქენმა უმკაცრესი ძალადობა იხმარა, რამდენიმეჯერ მძიმე ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენა მას, შემდეგ ბორკილები დაადო და საპყრობილეში გამოამწყვდია. ექვსი წელი დაყო შუშანიკმა საპყრობილეში, დასნეულდა, „დადნა ვითარცა ავლი“ და მოწამებრივად აღესრულა 475 წელს.

ეს შინაარსობრივი სქემა „შუშანიკიანში“ გაშლილია მძაფრი, ექსპრესიული მოთხრობის სახით.

ჩერ იმის თაობაზე, თუ ვინაა ამ თხზულების ავტორი. იგი ყოფილა წამებული დედოფლის თანამოღვაწე, მისი სულიერი მოძღვარი და საპიტიახშოს კარის ხუცესი, რომელიც იაკობ ცურტაველის სახე-

ლით არის ცნობილი (ცურტავში იყო პიტიახშის რეზიდენცია). როგორც შუშანიკის პირად მოძღვარს, იაკობს კარგად სცოდნია შუშანიკის ცხოვრების გარემოებანი და მისი სახასიათო თვისებები. იაკობს ექვი არ ეპარებოდა შუშანიკის რწმენის სიმტკიცეში. იგი იმთავითვე გრძნობდა, რომ დედოფალი თავს გამოიდებდა ქვეყნისა და ქრისტიანული რჯულისათვის, არ მიენდობოდა განდგომილ ვარსქენს, წამებით აღასრულებდა სიცოცხლეს. ვარსქენი ჯერ კიდევ არ იყო დაბრუნებული ცურტავში, რომ იაკობს გამოუკითხავს დედოფლისათვის მისი ცხოვრების საიდუმლოებანი, „რამთა უწყოდი და აღწერო შრომაჲ შენით“. მიუხედავად აკრძალვისა, იაკობი მაინც ახერხებდა ნაცემ-ნაგვეში, ჯერ სენაკში გამოკეტილი და შემდეგ საპყრობილეში გამომწყვდეული დედოფლის ნახვას, მისთვის სულიერი და მცირეოდენი ხორციელი საზრდელის მიწოდებას. ასე რომ, იაკობ ცურტაველი იყო უშუალო მომსწრე და მოწამე იმ უბედურებისა, რაც თავს დაატყდა შუშანიკ დედოფალს. იაკობმა სამაგალითო პირუთვნელობითა და სიმართლით აღწერა მისთვის ასე კარგად ნაცნობი ტრაგიკული ამბავი. შუშანიკი აღესრულა 475 წელს. მაშასადამე, მისი თავგადასავალიც აღწერილია ამის შემდეგ, მაგრამ არაუგვიანეს 484 წლისა, როცა ვახტანგ გორგასალმა მოლაღატე ვარსქენი სიცოცხლეს გამოასალმა. თხზულებაში ვარსქენი ცოცხალ, მოქმედ, აქტიურ პირად არის გამოყვანილი. აი, ამ უტყუარ წანამძღვრებს ემყარება „შუშანიკიანის“ წარმოშობის მიღებული თარიღი.

გარეგნულად, ფორმალურად, „შუშანიკიანი“ განეკუთვნება ე. წ. აგიოგრაფიული მწერლობის ჟანრს. ნამდვილად და არსებითად ეს არის მხატვრულ-ბიოგრაფიული ხასიათის ნაწარმოები, რომელიც ვერ მოთავსდება აგიოგრაფიული ჟანრის ვიწრო ფარგლებში. უკვე აკადემიკოსი კ. კეკელიძე გადაჭრით ამბობდა, რომ „შუშანიკის წამება“ „არ ეტევა საეკლესიო მიზნით დაწერილი, ისიც აგიოგრაფიული, თხზულების ჩარჩოებში და წმინდა ისტორიულ-ბელეტრისტული პროზის ხასიათი აქვსო“. აკადემიკოს ი. ჯავახიშვილის სიტყვით. „შუშანიკიანი“ საისტორიო დანიშნულების თხზულებაა, რომლითაც „მკითხველს თვალწინ მაშინდელი ცხოვრების ცოცხალი, მხატვრული სურათი ეშლება“.

ი. ჯავახიშვილის ფიქრით, შუშანიკის დევნა და სასჯელი გამოუწვევია უმთავრესად სამთავრო ოჯახის საფუძვლების დარღვევას და არა სარწმუნოებრივი უთანხმოების ნიადაგზე აღმოცენებულ კონფლიქტს. ჩვენი დიდი ისტორიკოსი წერს: „თუ მკითხველი იაკობ ხუცესის მოთხრობაში აღწერილს საქმის მთელს გარემოებას ჩაუკვირდება, ადვილად დაინახავს, რომ ქმრის მრისხანება შუშანიკისადმი

და სასჯელიც სარწმუნოებრივი დევნის შედეგი არ ყოფილა, არამედ გამოწვეული იყო შუშანიკის წასვლით ქმრის ოჯახითგან, რაც ვარსკენს თავის თავისა და სახლობის შერცხვენად მიუჩნევია“. მართლაცდა, ვარსკენმა ხელი უდიერად მაშინ მიჰყო დედოფალს და უმოწყალოდ, მხეცურად სცემა, როცა შუშანიკმა ოჯახური პურობის დროს მისი რძლის მიერ მოკრძალებითა და თავაზიანობით მიწოდებული „ქიქაჲ“ ღვინითა „პირსა შეაღეწა და ღვინოჲ იგი დაითხია“. ამ პურობის დროს (ზოგჯერ სხვა დროსაც) შუშანიკმა გამომჟღავნა თავისი ფიცხი, თავშეუკავებელი ხასიათი. რა თქმა უნდა, შუშანიკის ხასიათის სიფიცხეს აპირობებდა და ამძაფრებდა ის გარემოება, რომ ვარსკენმა დაამდაბლა და მიწასთან გაასწორა მტკიცე სარწმუნოებრივი გრძნობის პატრონი დედოფლის მეუღლეობრივი, ქალური, ადამიანური ღირსებანი, ახალი ცოლი მოიყვანა და თანაც შუშანიკთან შერიგებასა და მეუღლეობრივი ურთიერთობის გაგრძელებას აპირებდა. ეს იყო შენიღბული მზაკვრობა. შუშანიკი შეუპოვარი იყო და უკომპრომისო, როცა საქმე მის ადამიანურ ღირსებასა და სარწმუნოებრივ გრძნობას შეეხებოდა. უნდა ვიცოდეთ, რომ ძველ საქართველოში ქრისტიანული რჯულის ნიადაგზე ურყევად დგომა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების ერთგულებას მოასწავებდა, დამპყრობლის რჯულზე გადასვლა კი ნიშნავდა სამშობლო ქვეყნის ღალატს, გადარჩელება — ქვეყანას უქმნიდა ეროვნული გადაგვარებისა და გადაშენების რეალურ საფრთხეს. აღმოსავლელი აგრესორები (სპარსელი მაზდეანები, არაბი მუსლიმანები, ყიზილბაშები და ოსმალები) თავიანთ სარწმუნოებრივ აღმსარებლობას იყენებდნენ ჩვენი ქვეყნის დამორჩილებისა და დამონების ბასრ იარაღად. ქართველობას კარგად ჰქონდა შეგნებული მტრების მუხანათობის ეს მხარე. ყველა, ვინც თავს სწირავდა ქრისტიანობას, ამით ემსახურებოდა დიდ ეროვნულ, პატრიოტულ საქმეს. ქრისტიანობისათვის წამებული ობიექტურად ეროვნული გმირის შარავანდედით იმოსებოდა.

შუშანიკისა და ვარსკენის კონფლიქტი, ერთი შეხედვით, თითქო ოჯახური დრამის ხასიათს ატარებს, მაგრამ ნამდვილად ეს იყო ორი სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური მიმდინარეობის მწვავე ბრძოლით გამოწვეული კონფლიქტი. მტრების მხარეზე გადასული, გადარჩეული, გალაღებული და აღზევებული პიტიახში გამოხატავს ქვეყნის მოღალატე შაჰის აგენტს, პოლიტიკურ რენეგატს. შუშანიკი ეროვნული გმირია, რომელიც არ დაემორჩილა განდგომილი მეუღლის განაჩენს, ქედი არ მოიხარა და ამჯობინა ჯოჯოხეთური ტანჯვა და მოწამებრივი სიკვდილი. ამით შუშანიკმა სულიერი მხნეობისა და მამაცობის საშვილიშვილო მაგალითი მისცა მის თანამედროვეებსაც

და შთამომავლობასაც. შემთხვევითი როდია, რომ შუშანიკი იყო თავის მაზლთან, ჯოჯიკთან, ერთად ქართლის საპიტიახშო კარზე აღზრდილი პატრიოტი, ანტისპარსული აჯანყების მოთავე თავისი სახელოვანი მამის ვარდან მამიკონიანის საყვარელი ასული და მისი ტრადიციების მიმდევარი.

იაკობ ცურტაველმა გამოკვეთილად, დიდი მგზნებარებითა და ფსიქოლოგიური სიმართლით დაგვიხატა ორი დაპირისპირებული ხასიათი — სამარცხვინო მოღალატურ საქმეთა მოქმედი და თვალთმაქცი ვარსკენი, ერთი მხრივ, და უაღრესობამდე სიმპათიური, მიმზიდველი, ეროვნულ-სარწმუნოებრივი იდეალებისათვის მებრძოლი და თავდადებული შუშანიკ დედოფალი, მეორე მხრივ. ეს დაპირისპირება უდევს საფუძვლად იაკობ ცურტაველის იდეურ-მხატვრულ ჩანაფიქრს. ხაზგასასმელი ის არის, რომ ცურტაველი დაუფარავად ხატავს თავისი პერსონაჟი ქალის ხასიათის ზოგიერთ საჩოთირო, თუ გნებავთ. უარყოფით მხარეს, რითაც გვიმტკიცებს თავის მწერლურ-შემოქმედებითს იშვიათ ობიექტურობას. ცურტაველის შუშანიკი სრულიადაც არ ჰგავს აგიოგრაფიული მწერლობის მიერ შაბლონად ქცეულ უსიცოცხლო ასკეტს, უდრტვინველ, სიკვდილს მონატრებულ ინერტულ „წმინდანს“.

შუშანიკი იყო სიცოცხლის უზომოდ მოყვარული, რომელიც როდღი ფარავდა თავის ღრმა გულისწყრომას, რომ მტარვალმა ქმარმა „უეამოდ ნაყოფნი მისნი მოისთულნა და სანთელი მისი დაშრიტა და ეუავილი დააქნო, შუენიერებაჲ სიკეთისა მისისაჲ დააბნელა და დიდებაჲ მისი დაამდაბლა“. შუშანიკს სრულიადაც არ მიუხაროდა საიმქვეყნიოდ. გული მას აქ, დედამრწაზე, რჩებოდა. საგულისხმო ის არის, რომ შუშანიკი თავს მართოდ გრძნობდა (ყოველ შემთხვევაში, მას ასე ეჩვენებოდა) სარწმუნოებრივი სიწმინდისა და ზნეობრივი ღირსებისათვის მის მიერ წამოწყებულ უთანასწორო ბრძოლაში. ის დიდი გულისტკივილით შესჩიოდა გამჩენს: „უფალო ღმერთო, არცა მღდელთაგანი ვინ იპოვა მოწყალე, არცა ერისა კაცი ვინ გამოჩნდა შორის ერსა ამას, არამედ ყოველთა მე სიკუდილდ მომითუალეს მტერსა ღმრთისასა ვარსკენს“. ასევე საყვედურის სიტყვით მიმართავდა შუშანიკი ჯოჯიკსა და მის მეუღლეს: „არავინ იპოვა კაცთაგანი. რომელსამცა აქუნდა წყალობაჲ და ტკივილი ჩემთვის“. ცხადია, საყვედურის წილი მოდიოდა იაკობ ცურტაველზე. ესეც იაკობის მწერლურ პირუთვნელობაზე მეტყველებს. შუშანიკის სიტყვით, ვარსკენ პიტიახში ბოროტად იყენებდა თავის პოლიტიკურ უფლებებსა და მამაკაცურ ძალას ყველასგან მიტოვებული, სუსტი და უძლური დედაკაცის მიმართ. წამებული დედოფალი იმედოვნებდა, რომ ღმერ-

თი სამაგიეროს მიუზღავედა მის უსამართლოდ მტანჯველ მტარვალს: „განვისაჯნეთ მე და ვარსქენ პიტიახში მუნ, სადა-იგი არა არს თუალ-ლებაჲ წინაშე მსაჯულისა მის მსაჯულთაჲსა და მეუფისა მის მეუფეთაჲსა, სადა არა არს რჩევაჲ მამაკაცისა და დედაკაცისაჲ, სადა მე და მან სწორი სიტყუაჲ ვთქუათ წინაშე უფლისა“. ამ ციტატიდან ისიც ჩანს, რომ შუშანიკი ვერ ურიგდებოდა ქალის უუფლებო მდგომარეობას საზოგადოებასა და ოჯახში. ის ოცნებობდა იმ დროზე, როცა ქალი და მამაკაცი თანაბარი უფლებებით ისარგებლებდნენ. რა ვუყოთ, რომ V საუკუნის მოღვაწე ქალს ასეთად საიქიო ცხოვრება ეჩვენებოდა. მთავარი ისაა, რომ შუშანიკი გმობდა არსებულ სოციალურ უსამართლობას და ქალთა თავისუფლების მოსარჩლედ გამოდიოდა.

ვერ გავიზიარებ იმ მოსაზრებას, თითქო ზოგჯერ ვარსქენიც ამჟღავნებდა მაღალ ადამიანურ თვისებებს, სიბრალულსა და ლმობიერებას იჩენდა შუშანიკის მიმართ, სარწმუნოებრივ ნიადაგზე მას არ ავიწროებდა და მხოლოდ სახლის ღირსებაზე ზრუნავდა. მართალია, ვარსქენმა ჯერ მისანდო ხუცები გაუგზავნა შუშანიკს, შემდეგ საპიტიახშო კარის ეპისკოპოსი და ჯოჯიკი ცოლითურთ და დაყენებით თხოვდა დედოფლის შინ დაბრუნებას. ბოლოს, საპყრობილეში გამომწყვდეულს ძეძუის-მტე აახლა და იმის პირით შეუთვალა: „ნუ აოკრებ სახლსა მას თქუენსა“, ოჯახსა და სახლ-კარს მიხედუო. მაგრამ შუშანიკმა კარგად იცოდა, რომ ეს იყო თვალთმაქცური მზაკვრობა, „რამეთუ მაგით სახით ეგულებოდა შეტყუვილი... და მას სხუაჲ ზრახუაჲ გულსა მოეხადა სიბოროტისაჲ“. ამგვარი მუხანათური ხერხით უნდოდა ვარსქენს „მონადირებაჲ ნეტარისაჲ“.

„შუშანიკიანის“ ყველა პერსონაჟი (მათ შორის მეორეხარისხოვანნიც) დახატულია ნიშანდობლივად სახასიათო შტრიხებით. თხრობა ვითარდება დინამიკურად, მწყობრად, ლოგიკური თანამიმდევრობით, მთავარი სასიუჟეტო ხაზიდან გადაუხვეველად, გაუქიანურებლად. თხზულების მიხედვით შუშანიკს მხოლოდ ორიოდეჯერ წარმოუთქვამს ლოცვა, და ისიც საოცრად მოკლე. საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ „შუშანიკიანის“ ქართული დედნიდან გადაღებული მისი სომხური ვერსია ლოცვების სწორედ უაღრესობამდე გავრცობილ ტექსტებს შეიცავს. ამასთან ერთად „შუშანიკიანისათვის“ სრულიად უცხოა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი და კონფესიურ-აღმსარებლობითი რაიმე ტენდენცია, მაშინ როდესაც სომხური ვერსია ძლიერად არის გამსჭვალული ამ ტენდენციის სულისკვეთებით. სხვათა შორის, ეს გარემოებაც იმაზე მიუთითებს, რომ იაკობ ცურტაველის „შუშანიკიანი“ სომხურ-ქართულ საეკლესიო გათიშულობაზე აღრინდე-

ლია, სომხურ ვერსიას კი გათიშულობის შემდეგდროინდელი ვითარების იერი დაჰყრავს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „შუშანიკიანის“ ქართული ტექსტი ყოველ ექვს გარეშე პირველადია წარმოშობილობის მხრივ, სომხური — მეორადი. იაკობ ცურტაველი იმთავითვე საგანგებოდ უსვამს ხაზს შუშანიკის სომხურ წარმომავლობას, იგი გულწრფელი სიმპათიით იხსენიებს სომეხთა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისათვის თავგანწირული მეგრძოლის, შუშანიკის მამის ვარდან მაჰიკონიანის სახელს. „შუშანიკიანიდან“ მკაფიოდ ისმის სომხურ-ქართული ისტორიული ძმობის შორეული გამოძახილი.

იაკობ ცურტაველის თხზულების ენა ხატოვანია, გამომეტყველი, სტილი ლაპიდარული, ფრაზები მოკლე-მოკლე, მოკვეთილი, მტკიცედ შეკრული, სიტყვები ეკონომიურად შერჩეული, ემოციური და შინაარსობრივად მაქსიმალურად დატვირთული. თავის აზრებს ავტორი გამოთქვამს ნათლად და გამჟღავნებლად, ზომიერად და მოხდენილად. იყენებს სხვადასხვა მხატვრულ ხერხს (მეტაფორას, შედარებას, ალეგორიას, დაპირისპირებას, პარალელიზმს, მიმართვებს და ა. შ.). საუცხოოა „შუშანიკიანის“ ცოცხალი დიალოგები. ერთი სიტყვით, იაკობ ცურტაველი მხატვრული თხრობისა და მხატვრული ენის დახელოვნებული ოსტატია, ნამდვილად დახვეწილი მხატვრული გემოვნების პატრონი. თქმულის საილუსტრაციოდ ჩვენ აქ მოვიტანთ საოჩახო პურობის ცნობილ ეპიზოდს თითქმის მთლიანად: „და შემდგომად ორისა დღისა მოვიდა მგელი იგი [ვარსქენ] ტაძრად და ჰრქუა მსახურთა თვსთა: „დღეს მე და ჯოჯიკ და ცოლმან მისმან ერთად პური ვჭამოთ. ხოლო სხუასა ნუ ვის უფლიედ ჩუენ თანა შემოსლვად“. და რაჟამს შემწუხრდა, მოუწოდეს ცოლსა ჯოჯიკისსა და ინებეს ერთად პურისა ჭამაჲ, რაჟთამცა მოიყვანეს წმიდაჲ შუშანიკცა. და ვითარცა მოიწია ჟამი პურისაჲ, შევიდეს ჯოჯიკ და ცოლი მისი წინაშე წმიდისა შუშანიკისა, რაჟთამცა მასცა აჭამეს პური, რამეთუ ყოველნი იგი დღენი უზმასა გარდაევენეს. და ვითარცა მეტად აიძულეს და ძლით წარიყვანეს ტაძრად. ხოლო გემოჲ არარაჲსაჲ იხილა. ხოლო ცოლმან ჯოჯიკისმან მიართუა ღვინოჲ ჭიქითა და აიძულებდა მას, რაჟთამცა იგი ხოლო შესუა. ჰრქუა მას წმიდამან შუშანიკ რისხვით: „ოდეს ყოფილ არს აჭამომდე, თუმცა მამათა და დედათა ერთად ეჭამა პური?“ და განყარა კელი და ჭიქაჲ იგი პირსა შეაღწა და ღვინოჲ იგი დაითხია.

მაშინ იწყო უჯეროსა გინებად ვარსქენ და ფერჯითა თვსითა დასთრგუნვიდა მას; და აღიღო ასტამი, და უხეთქნა მას თავსა, და ჩაჰფლა, და თუალი ერთი დაუბუშტა; და მჯილთა სცემდა პირსა მისსა

უწყალოდ და თმითა მიმოათრევდა; ვითარცა მკეცი მძვნვარ⁸ ყოდა და იზახდა ვითარცა ცოფი... და აგინებდა ვარსქენ თესლ-ტომსა მისსა და სახლისა მაოკრებლად სახელ-სდებდა მას. და უბრძანა შეკრვაჲ მისი და ბორკილთა შესხმაჲ ფერკთა მისთა“.

იაკობ ცურტაველი ბუნების ბრწყინვალე მხატვარია. აი, როგორ აგვიწერს იგი ცხელი ზაფხულის ყოვლის შემწველი ჰავის საშინელებას: „უამსა ზაფხულისასა ცეცხლებრ შემწული იგი მკურვალეებაჲ მზისაჲ, ქარნი ხორშაკნი და წყალნი მავნებელნი, რომლისა მკვდრნიცა მის ადგილისანი სავსენი სენითა, წყლითა განსივებულნი და განყვთლებულნი. დაწერტილნი და დამკნარნი და დამღერებულნი, ჩარადოვანნი, პირ-მსივანნი და დღე-მოკლედ ცხორებულნი; და მოხუცებული არა ვინ არს მათ ქუეყანათა“.

მკითხველმა უნდა წარმოიდგინოს, რომ ასეთი შემზარავი ჰავის დროს შუშანიკი ნესტიან საპყრობილეში იყო გამომწყვდეული და ბორკილებით შეკრული. აბა, რა ჯანი გაუძლებდა ბუნების ამ მძვინვარებას!

თუმცა „შუშანიკიანის“ თხრობა მძაფრი დრამატიზმით ვითარდება, ავტორს ზოგჯერ ეფექტურად შემოაქვს ჰუმორული დეტალი (ამას პირველად ყურადღება მიაქცია პ. ინგოროყვამ). ასე, ერთხელ ვილაც დიაკონი აპირებდა შუშანიკის გამხნევებას და საამისოდ უნდა ეთქვა „მტკიცედ დეგ“, მაგრამ ანაზღეულად თვალი მოჰკრა პიტიახშს, შეშინებულს სიტყვა გაუწყდა პირველ მარცვალზე („მტკი“) და სასწრაფოდ გაეცალა იქაურობას („სივლტოლად იწყო სწრაფით“) ¹.

„შუშანიკიანი“ პირველხარისხოვანი საისტორიო ძეგლია, რომელიც რეალისტურად ასახავს V საუკუნის ქართლის რთულ პოლიტიკურსა და სოციალურ სინამდვილეს, კულტურულ ვითარებას, საყოფაცხოვრებო დეტალებს. განუზომელია „შუშანიკიანის“ მნიშვნელობა ისტორიულ-ლიტერატურული თვალსაზრისით. უწინარეს ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ მოთხრობის ტექსტი ჩვენამდის ნაკლულად არის მოღწეული. თხრობა იწყება მოულოდნელი განცხადებით: „და აწ დამტკიცებულად გითხრა თქუენ აღსასრული წმიდისა და სანატრელისა შუშანიკისი“. მაშასადამე, შემორჩენილია თხზულების ის ნაწილი, სადაც გადმოცემულია შუშანიკის აღსასრულის ამბავი. ადრე კი ტექსტი უფრო სრული უნდა ყოფილიყო. ამას ისიც გვაფიქრებინებს, რომ ცოტათი ქვემოთ იკითხება, „შუშანიკი იყო „მოშიში ღმრთისაჲ, ვითარცა-იგი ვთქუთ, სიყრმითგან თვსითა“. შუშანიკის

¹ თუმცა ესიც მართალია, რომ დიაკვნის საქციელი სიტუაციის უკიდურესი დამახველობის მანიშნებელია.

სიყრმის თაობაზე კი ტექსტის გადარჩენილ ნაწილში არაფერია თქმული. ისიც ცხადია, რომ „შუშანიკიანის“ დიდებულ ავტორს სხვაც რამ ექნებოდა დაწერილი, მაგრამ მათ ჩვენს დრომდის არ მოუღწევია. „შუშანიკიანი“ იმოწმებს მთელ რიგ ლიტერატურულ ძეგლებს, რომლებიც მაშინ, V საუკუნეში, გავრცელებული ყოფილა ჩვენში. ასეთებია „ევანგელჲ“ (სახარება, ახალი აღთქმის უმთავრესი წიგნი), „დავითნი“ ანუ „ფსალმუნნი“ (ძველი აღთქმის უმნიშვნელოვანესი ნაწარმოები, რომელიც მიეწერება დავით წინასწარმეტყველს), „წმიდანი იგი წიგნნი მოწამეთანი“ (აგიოგრაფიული თხზულებანი).

„შუშანიკიანის“ მაღალიდებული და მაღალმხატვრული ღირსებანი გამოხატავს ქართული მწერლობის განვითარების მაღალ საფეხურს და არა მის საწყის ფაზას. „შუშანიკიანი“ გვიმტკიცებს, რომ ქართული მწერლობის სათავეები შორეულ წარსულშია საძიებელი, წარმართობის ხანაში და ჩვენი წელთაღრიცხვის მიღმა საუკუნეებში.

„შუშანიკიანი“ ბევრჯერ არის გამოცემული. საუკეთესოა ილ. აბულაძის გამოცემანი 1938 და 1964 წლებისა. ქართული ტექსტი რუსულად გადათარგმნა და გამოსცა კ. კეკელიძემ, ლათინურად — პ. პეტერსმა.